

εἰς τὴν πηγὴν αὐτῆς ἐν τῇ αὐτοσυνειδήσει. Τὸ ὅτι ἀντλεῖ τις τὴν γνώσιν «ἐξ ἑαυτοῦ» οὐδεμίαν θὰ εἶχεν ἔννοιαν ἂν μὴ ἐν τῇ λέξει «ἑαυτοῦ» ὑπῆρχε τι περισσότερον τοῦ ἀπλῶς συνειδητοῦ, ἂν μὴ ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ ἡ ἔννοια τῆς νομιμότητος τῆς συνειδήσεως συμφώνως τῇ ὁποίᾳ αὐτὴ αὕτη ἡ συνείδησις πλάττει τὸ ἀντικείμενον, τὸ καθαρὸν τοῦτέστιν ἀντικείμενον τῆς ἔννοιᾳς. Ὁ τύπος ἐν γένει τῆς γνώσεως εἶνε ἡ νομιμότης· ἀλλ' ἀκριβῶς ὁ τύπος οὗτος ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον, τὸ καθαρὸν περιεχόμενον τῆς γνώσεως· διότι ὁ νόμος ἐν γένει εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐν τῇ γνώσει, καὶ δι' αὐτὴν, πλάττει τὸ ἀντικείμενον. Ἴδου ἡ τελευταία ἔννοια τῆς «Ἰδέας». Ταῦτοχρόνως ὅμως ἀποτελοῦσι τ' ἀνωτέρω καὶ τὴν λύσιν τῶν αἰνιγμάτων τὰ ὅποια ὁ «Χαρμίδης» ἀποκαλύπτει ἐν τῇ ἔννοιᾳ τῆς γνώσεως ἑαυτοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ δώσῃ καὶ ἀμέσως τὴν λύσιν.

Δὲν εἶνε καθόλου ἀσήμαντοι αἱ συμβολαὶ εἰς τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς λογικῆς, ἐπαναλαμβάνονται ὅμως γνωστὰ πράγματα, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὸν καθορισμὸν τῆς ἔννοιᾳς. Ἀξιοσημείωτος εἶνε ὁ κατ' ἐπιπάλημπιν διδόμενος ὀρισμὸς τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἔννοιᾳς ὡς τινος, τὸ ὅποιον εἶνε, (ὄν, 166 D, 175 B). Πλὴν τούτων εὐρίσκονται ἐν αὐτῷ σημαντικαὶ ἀπαρχαὶ τῆς περὶ συλλογισμῶν θεωρίας· οἱ ὅροι προϋπόθεσις καὶ πόρισμα λαμβάνουσι σταθερὰς σημασίας· καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς διαιρέσεως γίνεται ἔναρξις. Πάντα ὅμως ταῦτα δυνάμεθα τό γε νῦν ἔχον νὰ παρίδωμεν καθότι περὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων θὰ γίνῃ κατ' ἀνάγκην ἐκ νέου λόγος εἰς τὰ δύο ἐπόμενα συγγράμματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΓΟΡΓΙΑΣ

Ι. Μένων

Διαρκῆς, ἀκατάπαυστος πρὸς τὰ πρόσω ἐργασία διακρίνει τὰ πρῶτα ταῦτα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ταχέως διαδεχόμενα ἀλληλα συγγράμματα. Τὰ θέματα τοῦ «Πρωταγόρα» ἐξετάζονται μίαν ἀκόμη φορὰν. Τὴν ἔναρξιν τοῦ διαλόγου ἀποτελεῖ, ἄνευ προοιμίου τινος τὴν φορὰν ταύτην, τὸ ζήτημα τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου καθίσταται ἰδιαζόντως φανερόν ὅτι ἀναφέρεται οὗτος εἰς γνωστὸν ἤδη εἰρμόν ἰδεῶν. Μετὰ τοῦτα καταλήγει τὸ ζήτημα, ὡς ἐν τῷ «Πρωταγόρα» καὶ «Λάχητι» εἰς τὸ θεμελιωδέστερον τοιοῦτον: τί εἶνε ἀρετὴ (71 A B, 86 D, 100 B); Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦ διδακτοῦ ἀπέβλεπεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀρετῆς ὡς γνώσεως, τὸσον ἐν τῷ «Πρωταγόρα» καὶ «Λάχητι» ὅσον καὶ ἐνταῦθα.

Ἡ συζήτησις μάλιστα φέρει ἡμᾶς εἰς τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς δίλημμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν ἡμᾶς ὁ «Πρωταγόρας»: εἴαν ἡ ἀρετὴ εἶνε γνῶσις—ὅτι δὲ εἶνε γνῶσις ἀποδεικνύεται ὅπως καὶ ἐκεῖ διὰ ὁμοίας σειρᾶς συλλογισμῶν—ἀνάγκη νὰ εἶνε διδακτὴ· πράγματι ὅμως δὲν εὐρίσκονται διδάσκαλοι αὐτῆς, οὔτε οἱ σοφισταί, οἱ μόνοι οἱ ὁποῖοι δημοσίᾳ παρουσιάζονται ὡς τοιοῦτοι, εἶνε ἀληθῶς τοιοῦτοι, οὔτε οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ ἄνδρες, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον πάντες οἱ καλοὶ πολῖται κατὰ τὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν ἐνταῦθα ὑποστηρίζει ὁ Ἄνυτος, ὡς ἐν τῇ «Ἀπολογία» ἔπραττε τοῦτο ὁ Μέλπητος καὶ ἐν τῷ «Πρωταγόρα» ὁ σοφιστής. Ἦ ἀνωτέρω παραπέμπουσι τόσον σαφῶς εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον διάλογον ὥστε εἶνε ἐντελῶς ἀκατανόητον πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ζητεῖται ἐνταῦθα σχέσις πρὸς τὸν «Γοργίαν», τοῦθ' ὕπερ θα εἰσήμεινε κατὰ τὸ ἥμισυ ἀναίρεσιν τῶν ἐκεῖ ἐναντίον τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῶν Ἀθηναίων λεχθέντων.

Πλησιάζομεν ἄρα γε ἐπὶ τέλος πρὸς τὴν θετικὴν λύσιν τοῦ τόσον σαφῶς ἐκ νέου τιθεμένου ζητήματος τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐννοίας τῆς ἀρετῆς, ὄχι βεβαίως. Ἦ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπ' εὐθείας ἀναφερομένη ἔρευνα δὲν μᾶς φέρει πέραν τῆς πρὸ πολλοῦ γνωστῆς ἀφομοιώσεως τῆς ἀρετῆς πρὸς τὴν γνῶσιν· ποία ὅμως γνῶσις εἶνε αὕτη ἐξακολουθεῖ νὰ μένη σκοτεινόν. Μήπως εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία μᾶς διδάσκει τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῶν ἀγαθῶν; Ἀλλὰ πῶς νὰ γνωρίζωμεν ποία εἶνε ἀγαθὰ εἴαν δὲν μᾶς εἴπωσι προηγουμένως τί εἶνε «τὸ» ἀγαθόν; εἰς τοῦτο ὅμως οὐδεμία ἀκόμη δίδεται ἀπάντησις. Τί δ' ἄλλο εἶνε ἡ ὀρθὴ χρῆσις ἂν μὴ ἡ διὰ τὸ ἀγαθὸν χρῆσις; ὅποτε πάλιν παρουσιάζεται ἡ αὐτὴ ἄνευ ἀπαντήσεως μένουσα ἐρώτησις. Αἱ πλουσίως ἐγκατεσπαρμένα, πλείστου λόγου ἄξια μεθοδολογικὰ ἔρευνα διὰ τὴν ἐλλειψιν θετικῆς προόδου ἐν τῷ ζητήματι περὶ τοῦ ὁποίου κυρίως ἐπρόκειτο.

Ἦδη ὅμως εἰς τὸ μέσον τῆς φαινομενικῶς κυρίας ταύτης συζητήσεως ἐπὶ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς (Κεφ. 1—13 καὶ 22—25) παρεμβάλλεται, κατὰ τὸ φαινόμενον τυχαίως πως, ἐν ἐπεισόδιον (κεφ. 14—21). Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο περιέχει τὴν ἀπάντησιν τοῦλάχιστον εἰς τὸ πρῶτον τὸ πρῶτον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλος τῆς συζητήσεως δεσπύζον, ζήτημα: τὸ ζήτημα τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς. Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις αὕτη οὐδὲν ὀλιγώτερον σημαίνει ἢ τὴν τελειωτικὴν ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τοῦ ἐνοῦντος ὀλόκληρον τὸν κύκλον τῶν μέχρι τοῦδε προβλημάτων, ἀπόφασιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων οὐδέποτε πλέον θὰ παρεκκλίνῃ· περιλαμβάνει τὸ ὄριμον πόρισμα τῶν ἐρευνῶν τοῦ «Πρωταγόρα», «Λάχηςτος» καὶ «Χαρμίδους» ἐπὶ τῆς φύσεως τῆς γνώσεως ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν, κατὰ Σωκράτην, συνίστατο ἡ ἀρετὴ· συνεπῶς περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ καὶ ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα: τί εἶνε ἀρετή; Τὸ ἐπεισόδιον ἄρα τοῦτο περιέχει ἀληθῶς τὴν αὐσίαν

τοῦ διαλόγου, ἡ δὲ κυρία κατὰ τὸ φαινόμενον συζήτησις ἀποτελεῖ μόνον τὸ πλαίσιον, πρᾶγμα ὄχι σπάνιον παρὰ Πλάτωνι.

Ἡ πρόοδος ἀπὸ τοῦ «Πρωταγόρα» μέχρι τοῦ «Μένωνος» ἔγκειται τρω-
όντι μόνον εἰς τὴν διαρκῶς βαθυτέραν κατανόησιν τῆς ἐννοίας τῆς γνώ-
σεως ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν συνίσταται ἡ ἀρετή. Ὁ «Πρωταγόρας» ἤδη
εἰς τι χωρίον διέκρινε τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον
τοιαύτης διὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ τοῦ Συμφώνου καὶ τοῦ Διατηρουμένου
ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ ψυχὴ εὐρίσκει ἡσυχίαν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ μεταβλητὸν
καὶ ἀντιφατικὸν τῶν φαινομένων. Ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ἀλλὰ σαφέστε-
ρον ἀκόμη διέκρινεν ὁ «Λάχης» τὴν γνώσιν ἢ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀρετὴν
τούτέστι τὴν τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς γνώσιν ἐνὸς αἰὲ ὄντος, ἀπὸ τῆς ἐμπειρικῆς
γνώσεως ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐγένετο ποτε, γίγνεται ἢ γενήσεται. Ὁ Χαρ-
μίδης ἐπιβεβαίωσι πάντα ταῦτα καὶ προσθέτει τὸ σπουδαῖον στοιχεῖον τῆς
γνώσεως ἑαυτοῦ ὅτι τούτέστι (κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐρμηνείαν) τὸ ἀγαθὸν
πηγάζει ἐκ τοῦ τύπου (μορφῆς) καὶ ὄχι ἐκ τοῦ περιεχομένου (ύλης) τῆς γνώ-
σεως. ἔχομεν δηλονότι τρία στάδια, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν
ὅτι ὅλον ἐν σαφέστερον ὑποδεικνύουσι τὴν «Ἰδέαν». Ἐὰν ἔχομεν ταῦτα ὑπ'
ὕψιν, δικαιούμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν κεντρικὴν θεωρίαν τοῦ «Μένωνος»
περὶ τῆς γνώσεως ὡς ἀναμνήσεως, τούτέστιν τῆς προελεύσεως τῆς γνώ-
σεως ἐκ τῆς πηγῆς τῆς αὐτοσυνειδήσεως, καὶ δὴ ὀητῶς ὡς βίσεως τῆς
συνειδήσεως ἐκτὸς τοῦ χρόνου ὑπαρχούσης, ὡς τὸ προσωρινῶς τελειωτι-
κὸν πόρισμα τῆς προϊούσης ταύτης βαθύνσεως τῆς ἐννοίας τῆς γνώσεως.
Ἐσημειώθη ἤδη πῶς ἡ ἰδίως ἐν τῷ Χαρμίδῃ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐκμη-
δενισθεῖσα σωκρατικὴ γνώσις ἑαυτοῦ εὐρίσκει ἐν τῷ «Μένωνι» τὴν πραγμα-
τικὴν ἐρμηνείαν καὶ θετικὴν αὐτῆς συμπλήρωσιν, τούτέστιν τοιαύτην ἐπ-
εξηγήσιν τῆς ἐννοίας ταύτης ἢ ὁποία νὰ ἀποκαθιστᾷ αὐτὴν ἐκ νέου εἰς
πάντα τὰ δίκαιά της. Ἡ γνώσις ἑαυτοῦ δὲν εἶνε πλέον κεχωρισμένη ἀπὸ
τῆς γνώσεως τοῦ ἀντικειμένου, διότι δὲν ὑπάρχει πλέον ἀληθὲς ἀντικείμε-
νον τὸ ὁποῖον νὰ μὴ δημιουργῆται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς γνώσεως συμφώνως
τῷ ἰδιάζοντι αὐτῇ νόμῳ. Γνώσις, καθαρὰ γνώσις εἶνε ἢ ἀφ' ἑαυτῆς
παραχθεῖσα ἐννοία, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ μόνῃ καθίσταται εἰς ἡμᾶς βέβαιον τὸ
ἀντικείμενον. Ὁ ἰδιάζων νόμος τῆς συνειδήσεως δημιουργεῖ τὸ πρῶτον τὸ
ἀντικείμενον ὡς ἀντικείμενον δηλαδὴ τῆς συνειδήσεως.

Οὕτω δὲ ὀριστικῶς ὑπερενικήθη ὁ ἀποκλειστικῶς ἀρνητικὸς χαρακτὴρ
τῆς σωκρατικῆς κριτικῆς τῆς γνώσεως καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ἀρνήσις τοῦ διδα-
κτοῦ τῆς ἀρετῆς. Αἱ ἐννοιαὶ ὅμως μανθάνειν καὶ διδάσκειν μετεβλήθησαν
ἐκ θεμελίων εἰς τὸ ἕξις σημαίνουσι ἀναμνησθεσθαι καὶ προκαλεῖν τὴν
ἀνάμνησιν εἰς τοὺς ἄλλους, τούτέστιν σημαίνουσι ἀνάμνησιν ἐν παιθη-
τικῇ καὶ ἐνεργητικῇ σημασίᾳ. Εἶνε ἄρα δυνατόν νὰ μάθωμεν καὶ νὰ δι-
δάξωμεν ἐὰν δι' ἐκείνου μὲν ἐννοῶμεν τὸ νὰ ἀναμνησθῶμεν τούτου, νὰ ἀν-
τλήσωμεν ἢ ἐξαγάγωμεν τὴν γνώσιν ἐκ τῆς πηγῆς τῆς ἰδίας ἡμῶν συνει-

δήσεως (85 D), διὰ τούτου δὲ τὸ νὰ διαγείρωμεν ἄλλους εἰς ὁμοίαν ἐνέργειαν διὰ τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου. Ἡ ἀφομοίωσις αὕτη (διδασκτὸν=ἀναμνησικόν, ἐπαναφέρειν εἰς τὴν μνήμην δι' ἐρωτήσεων καὶ προκαλεῖν τὴν ἀνάμνησιν ρητῶς ἐκφέρονται ἐν 87 B. Προϋποτιθεμένης λοιπὸν τῆς νέας ταύτης ἐννοίας τοῦ διδάσκειν καὶ μανθάνειν εἶνε δυνατόν νὰ διδάξη τις καὶ διδαχθῆ τὴν ἀρετὴν. Ἐκτοτε τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι λελυμένον διὰ τὸν Πλάτωνα ὃ ὁποῖος οὐδέποτε πλέον εἰς τὸ ἐξῆς θὰ θέσει αὐτὸ ἐν ἀμφιβόλῳ ἔστω καὶ ἐν παρόδῳ.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος τοῦ διαλόγου ἐκφέρεται ἡ ἀπόφασις ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶνε διδακτὴ διότι εἶνε γνῶσις. Ἀκολουθεῖ ὁμως καὶ τέταρτον μέρος (κεφ. 26 - 42) καθόσον ἀπομένει εἰσέτι νὰ διαλυθῆ καὶ ἡ τελευταία ἀμφιβολία: ὅτι πράγματι δὲν ὑπάρχουσι διδάσκαλοι τῆς ἀρετῆς. Διὰ τὸν νοοῦντα εἶνε εὐκόλος ἡ ἀπάντησις. Ἐὰν τὸ διδάσκειν σημαίνει διεγείρειν πρὸς ἰδίαν διανοητικὴν ἐργασίαν, καὶ ἐὰν ἡ μόνη κατάλληλος πρὸς τοῦτο μέθοδος εἶνε ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος τοῦ Πλάτωνος, ἔπεται ὅτι ὁ ἀληθὴς διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς εἶνε ὁ διαλεκτικὸς ἀνὴρ· οἱ δὲ σοφισταί, οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ λοιποὶ δὲν εἶνε τοιοῦτοι διότι δὲν ἀσκοῦσι διαλεκτικὴν. Ἡ ἀτιμὴ ὁμως εὐγένεια δὲν ἐπέτρεπε νὰ λεχθῆ τοῦτο ἀπροκαλύπτως—καίτοι ἐμμέσως δηλοῦται ἀρετὰ σαφῶς. Προτιμᾷ οὕτω ὁ Σωκράτης, ἀφοῦ ἔδωκε πάντα τὰ στοιχεῖα διὰ νὰ ἐξαγάγωμεν τὸ ὡς ἄνω συμπέρασμα, νὰ φανῆ ὅτι θυσιάζει τὸ διδασκτὸν τῆς ἀρετῆς μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ αὐτὴν τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶνε γνῶσις, διότι ἀδύνατον βεβαίως νὰ εἶνε ἀντικείμενον γνώσεως ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου, ὡς γνωστόν, οὔτε διδάσκαλοι οὔτε μαθηταὶ ὑπάρχουσι. Ἡ μᾶλλον εἶνε ἐλεύθερος ἕκαστος νὰ ἐκλέξη μεταξὺ τῶν ἀπαντήσεων ἀναλόγως τοῦ πῶς ἐννοεῖ τὴν ἀρετὴν. Ἡ αὕτη εἶνε γνῶσις, τοῦτέστι διαλεκτικὴ καὶ τότε ὑπάρχει διδασκαλία τῆς ἀρετῆς ἢτοι ἡ εἰς τὴν διαλεκτικὴν ἀσκήσιν, ἢ ἀρκεῖται τις εἰς ἀρετὴν κατωτέρας ποιότητος ἢπότε δι' αὐτὴν ἰσχύει ὅ,τι καὶ πρότερον, ὅτι δὲν εἶνε διδακτὴ. Ἀκριβῶς τοῦτο σημαίνει ἐνταῦθα ἡ διάκρισις μεταξὺ γνῶσεως (ἐπιστήμης) καὶ ἀληθοῦς ἢ ὀρθῆς δόξης. Ἡ συνήθης ἱκανότης, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ ἐν τῇ πολιτικῇ δὲν στηρίζεται ἐπὶ γνώσεως, βεβαίως ὁμως ἐπὶ «ὀρθῆς δόξης» τὴν ὁποίαν δὲν ἀποκτῶσιν οἱ ἄνθρωποι διὰ διδασκαλίας, οὔτε ἐν γένει ἀνθρωπίνῃ ἐπιμελείᾳ, οἷον (κατ' Ἀντισθένην) δι' ἀσκήσεως, ἀλλὰ «θεῖα μοίρα» κατ' ὄν τρόπον καὶ οἱ μάντις καὶ ποιηταὶ οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμπνεόμενοι δύνανται μὲν νὰ εἴπωσι πολλὰ θαυμάσια πράγματα χωρὶς ὁμως αὐτοὶ οὕτοι νὰ τὰ ἐννοῶσι ἢ νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ δώσωσι λόγον περὶ αὐτῶν. Εἶνε δὲ οὕτω λίαν εὐνόητον πῶς ὁ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἱκανὸς δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ καταστήσῃ καὶ ἄλλους ἱκανοὺς. Ἄλλ' ἡ ἱκανότης αὕτη εἶνε τφόντι ἡ σκιὰ μόνον τῆς ἀληθοῦς ἱκανότητος ἢ ὁποία πρέπει νὰ στηρίζηται ἐπὶ διαλεκτικῆς ἐπιστήμης (100 ε.). Ἐὰν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος ὃ ὁποῖος ὄχι μόνον αὐτὸς οὕτος νὰ εἶνε ἱκανὸς πολιτικὸς ἀνὴρ ἀλλὰ καὶ ἄλλ-

λους να δύναται να καταστήση τοιούτους (εάν δηλονότι η Ικανότης αὐτοῦ ἐστηρίζετο ἐπὶ διαλεκτικῆς γνώσεως) ὁ ἄνθρωπος οὗτος θὰ εὗρίσκετο ἀπέναντι πάντων τῶν λοιπῶν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Τειρεσία ἐν μέσῳ τῶν σκιῶν τοῦ Ἄδου περὶ οὗ λέγεται: «μόνος αὐτὸς εἶχε ψυχὴν οἱ λοιποὶ ἦσαν φεύγουσαι σκιά». Καὶ τῶντι θὰ διέφερον αὐτῶν ὅσον διαφέρει ἡ σκιά ἀπὸ τὸ πραγματικὸν ἀντικείμενον.

Νομίζομεν ὅτι εἶνε δύσκολον νὰ ἐκφρασθῇ τις σαφέστερον. Σημειωτέον ὅμως ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ δυνατόν τῆς ὀρθῆς δόξης ἄνευ γνώσεως ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ἐν ἑκάστῳ ἐξ ἡμῶν ἐν λανθανούσῃ καταστάσει ὑπάρχοντος σπέρματος γνώσεως τὸ ὁποῖον θὰ εἶχεν ἀπλῶς ἀνάγκη τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς ἀληθῆ γνώσιν. Καὶ ἄνευ αὐτοῦ τῆς διαλεκτικῆς δὲν εἶνε ἐντελῶς ἐγκαταλελειμμένος ὑπὸ τῶν Θεῶν ὁ ἀνθρώπινος βίος· ὁ ὁδηγὸς αὐτοῦ εἶνε τὸ σπέρμα τοῦτο τοῦ θεοῦ, τὸ ἀνθρώπινον λογικὸν τὸ ὁποῖον ἐνυπάρχει μὲν εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, μόνον ὅμως εἰς τοὺς ἐπιστημονικῶς ἐκπαιδευθέντας ἀναπτύσσεται εἰς πλήρη διαύγειαν καὶ αὐτοπεποιθήσιν. Οὕτω βλέπομεν ὅτι διττῶς ὑπερενηκηθῆ ὁ ἀρνητικὸς χαρακτῆρ τῆς σοκρατικῆς κριτικῆς. Ὅχι μόνον ἡ ἀρετὴ εἶνε γνώσις καὶ διδακτὴ ἐν τῇ μᾶλλον σαρκεὶ καὶ θετικῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως, ἀλλὰ ἀποδίδεται θετικὴ ἀξία εἰς τὴν ἀρετὴν τοῦ πολίτου τὴν μὴ στηριζομένην ἐπὶ πλήρους γνώσεως· βεβαίως εἶνε αὕτη μόνον σκιά, ἀλλ' ὅπωςδήποτε σκιά τῆς ἀληθοῦς Ικανότητος· εἰς δεδομένην μάλιστα περιήσασιν εἶνε εἰς θέσιν νὰ πρῶξῃ ὅ,τι μέγιστον ἄνευ ὅμως ἐγγυήσεως τῆς μανιμότητος, διότι στηρίζεται ἂν ὄχι ἐπὶ τῆς γνώσεως ταυλάχιστον ὅμως ἐπὶ τοῦ σπέρματος αὐτῆς τὸ ὁποῖον εὗρίσκεται εἰς πάντας ἐν λανθανούσῃ καταστάσει· στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀορίστου συναισθήσεως τοῦ ὀρθοῦ ἢ ὁποῖα καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν στερούμενον τῆς γνησίας, διαλεκτικῶς ἀναπτυχθείσης γνώσεως, ὑπνώττει καὶ ἐν στιγμῇ ἐνθουσιασμοῦ δύναται αἴρνησι νὰ ἀναδύσῃ ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ βάθους τῆς ψυχῆς. Οὕτω καταδεικνύεται ἡ στενὴ συνάφεια μεταξύ τοῦ τέλους καὶ τοῦ ἐπεισοδίου καὶ ἐπιβεβαιούται ὅτι ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ εὗρίσκεται ἡ βῆσις διὰ τὴν θετικὴν λύσιν τοῦ τεθέντος προβλήματος.

Τοιοῦτος εἶνε ὁ ἐκτάκτως λεπτὸς καὶ μελετημένος σκελετὸς τοῦ διαλόγου, τοῦ ὁποίου ἡ κατανόησις θὰ ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς πᾶσαν ἀμφισβήτησιν ὡς πρὸς τὴν γνησιότητα τοῦ ἔργου.

Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζει ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τοῦ Πλάτωνος. Μόνον εἰάν ἀνατρέξωμεν εἰς τὸν «Μένωνα», μετὰ τὰ σπουδαιότερα ἔργα τῆς ὄριμου αὐτοῦ ἐποχῆς, δυνάμεθα δεόντως νὰ ἐκτιμήσωμεν πόσον ὁ διάλογος οὗτος εἶνε πλούσιος εἰς ἀπαρχὰς βραδύτερον ἀναπτυσσομένων ἀντικειμένων. Σχεδὸν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἀξία αὐτοῦ ἔχκεται ὀλιγώτερον εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα περιέχει ἐν ἐπεξεργασμένη μορφῇ ἢ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μακρόθεν μόνον προαγγέλλει.

Ἰσχύει δὲ τοῦτο ἰδίως ὡς πρὸς τὴν περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίαν διότι ἀναντιρρήτως αὐτὴ κρύπτεται ἐν τῇ περιφρήμα φράσει ὅτι τὸ «μυθάνειν» τὸ ἀποκτᾶν γνῶσιν δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ἀντλεῖν «ἐξ» ἡμῶν αὐτῶν «ἐν» ἡμῖν. Ἀποτελεῖ τοῦτο τὴν μεγάλην ἀνακάλυψιν ὅτι ἡ νόησις, ἡ ἔννοια, αἱ ἐπιστῆμαι μόνον ἐν τῇ διανοήσει μόνον ἐκ τῶν ἰδίων μέσων τῆς διανοήσεως εἶναι δυνατόν νὰ παραχθῶσι, ὅτι δὲν εἶναι διδακταὶ ἐν τῇ συνήθει σημασία τῆς ἔξωθεν μεταδόσεως εἰς τὴν ψυχὴν. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐξηγεῖ τοῦτο ὁ Πλάτων ἐν τῷ παραδείγματι τῆς ἀποκτίσεως ἀπλῶν γεωμετρικῶν γνώσεων, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν φιλοσοφούντων μαθηματικῶν καὶ τῶν περὶ τὰ μαθηματικά ἀσχολουμένων φιλοσόφων πασῶν τῶν ἐποχῶν ὡς ἐμβρυϊκῆς καὶ ἀπερίττης ἀληθείας. Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ἀναγνώσῃ τις ὅσα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀναφέρουσι ὁ Proclus, ὁ Kepler, ὁ Galilei, ὁ Leibnitz καὶ ὁ Kant. Τὸ μεγαλεῖον ἔγκειται περισσότερον παρὰ ποτε ἐνταῦθα ἐν τῇ ἀπλότητι τὸ ἀπλοῦν, ἐφ' ὅσον εἶναι ῥιζικόν, εἶναι καὶ μέγα.

Πράγματι, θὰ δύναται ἴσως νὰ θεωρηθῇ ὡς λίαν παρατετολιμημένον σόρισμα, ἐκ τῶν τόσον ἀπλῶν δεδομένων, τὸ ὅτι «ἡ ἀλήθεια παντός τοῦ ὄντος» (κατὰ Schleiermacher) εὐρίσκεται ἀρχηγόνως ἐν τῇ ψυχῇ, ἐν τῷ βάθει τῆς συνειδήσεως ἡμῶν καὶ διὰ καταλλήλου ἐνεργείας εἶνε δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ ἐκεῖθεν. Πῶς ἄρα γε πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὸ τοιοῦτον; Ὅχι βεβαίως ὡς νὰ εὐρίσκετο ἐν αὐτῇ καὶ ἡ πραγματικότητα τῶν καθ' ἕκαστον, ἐν τῷ χρόνῳ γεγονότων, ἐξωτερικευομένη διὰ μαγείας πως καὶ ὡς ἐν καλεῖδοσκοπίῳ. Ἀλλὰ πρωτίστως μόνον περὶ τῶν «καθαρῶν» γνώσεων τῶν ἐπιστημῶν (85 B) δύναται νὰ γίνηται λόγος. Ταύτας δὲ ἀκριβῶς ἠγνόουν ἤδη ὁ «Λάχης» καὶ ὁ «Χαρμίδης» ὡς τὰς ἀπὸ τοῦ χρόνου ἀνεξαρτήτους, ἀδιαφόρους διὰ πάντας τοὺς αἰῶνας ἰσχυούσας ἀληθείας. Αὗται ὀφείλουσι τῶντι νὰ ἀναπτυχθῶσι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐκ τῶν ἰδίων μέσων τῆς διανοήσεως, ἐξ αὐτῶν τῶν νόμων τοῦ διανοεῖσθαι καὶ οὕτω νὰ κατανοηθῶσι καθαρῶς καὶ κατὰ τὸν ἀρμόζοντα εἰς αὐτὰς τρόπον. Πρέπει νὰ εἶνε προϊόντα αὐτῶν τῶν θεμελιωδῶν τρόπων λειτουργίας τῆς διανοήσεως. Πῶς εἶνε ἄρα δυνατόν γνώσεις καθαρῶς ἀπ' αὐτῶν ἀπορρέουσαι νὰ μὴ δύνανται ἐπίσης καθαρῶς νὰ ἀντληθῶσιν ἐκ τοῦ βάθους τῆς συνειδήσεως; Πῶς νὰ μὴ δύναται αὐτὸ τὸ «γιγνώσκειν» νὰ δώσῃ λόγον περὶ ἑαυτοῦ, περὶ τοῦ νόμου τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, ἀνεξαρτήτως πάσης διδαχῆς δυναμένης νὰ προσέλθῃ ἔξωθεν; Ἀλλὰ πόθεν ἔξωθεν; Ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων; Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουσιν ἀντικείμενα δυνάμενα νὰ παραχθῶσι διὰ τὴν γνῶσιν ἄλλως ἢ διὰ τῶν μέσων τῆς γνώσεως καὶ συμφώνως πρὸς τὸν νόμιμον τρόπον ἐνεργείας αὐτῆς. Οὕτω δὲ συμπίπτει, ὡς ζητεῖ τοῦτο ὁ «Χαρμίδης», ἡ γνῶσις ἑαυτοῦ πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀντικειμένου διότι πρόκειται περὶ τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα δημιουργοῦνται καθαρῶς ὑπὸ τῆς ἰδιαζούσης τῇ γνώσει ἐνεργείας. Τοιού-

του είδους αντικείμενα είνε καταφανέστερον πάντων τῶν λοιπῶν τὰ τῶν καθαρῶν μαθηματικῶν, τὰ ὅποια ἄλλως τε ἐνταῦθα, καὶ πάντοτε εἰς τὸ ἐξῆς, χρησιμεύουσι κατ' ἐξοχὴν ὡς παραδείγματα. Ἐγγύτατα πρὸς ταῦτα, κατ' οὐσίαν περιλαμβάνοντα αὐτὰ καὶ ἐν αὐτοῖς ἀναπτυσσόμενα μόνον, είνε τὰ αντικείμενα τῆς καθαρῶς λογικῆς γνώσεως, τὰ ὅποια μετὰ προϊούσης σαφηνείας βλέπομεν ἀποχωριζόμενα εἰς ἴδιον πεδίον ἐρεῦνης, καὶ τὰ ὅποια ἀκριβῶς ἐν τῷ «Μένωνι», ἀποκτῶσι σημαντικὴν βάθυνσιν διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῶν λογικῶν βάσεων τῶν μαθηματικῶν, ὡς τοῦτο ἀμέσως κατωτέρω θὰ καταδειχθῆ κατόπιν τούτων ἔρχονται τὰ αντικείμενα μὲ τὰ ὅποια ἀποκλειστικῶς καὶ σχεδὸν μονομερῶς ἠσχολοῦντο τὰ προηγούμενα συγγράμματα: τοῦτ. τὰ τῆς ἠθικῆς. Πάντων ἔσχατα ἀπέμενον μέχρι τοῦδε τὰ αντικείμενα τῆς φυσικῆς ἄλλ' ἀκριβῶς ἐν τῷ «Μένωνι» ὑπάρχουν ἴχνη ἐκ τῶν ὁποίων ὠρισμένως εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι καὶ ταῦτα ἀπησχόλησαν τὸν Πλάτωνα. Βεβαίως δὲν ἔχομεν ἐνώπιόν μας ἀκουσίαν ἀπλῶς ὑπερβολὴν ὅταν ἐν 81 C ἀναγιγνώσκωμεν ὅτι ἡ φοχὴ ἐδιδάχθη εἰς τὴν προγενεστέραν ζωὴν πάντα ὅσα θὰ ὑπάρχουν ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ Ἄδει—διότι τοῦτο σημαίνει ἡ σταθερῶς παρὰ Πλάτωνι ἀπαντωμένη μεταφορικὴ ἔκφρασις: ἐν τῷ ὄρατῷ καὶ τῷ ἀοράτῳ κόσμῳ—καὶ κατὰ συνέπειαν δύναται νὰ ἀναμνησθῆ τούτων ἡ μόνη ἐννοια εἶνε ὅτι πρόκειται περὶ τῶν νόμων, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν τῆς πείρας οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν καθαρῶν γνώσεων καὶ νὰ ἀπορρέουσιν ἐξ αὐτῶν. Οὐχ ἦττον ἐνταῦθα γίνεται ἐν γένει λόγος μόνον περὶ τῶν τελειοταύων τούτων.

Πρόκειται ἄρα ἐν γένει περὶ τῶν γνώσεων ἐκείνων, αἱ ὅποια είνε ἐπιδεκτικαὶ—καὶ ἔφ' ὅσον εἶνε τοῦτο—καθαρῶς θεμελιώσεως. Ἡ θεμελίωσις ὅμως αὕτη διὰ τῆς ὁποίας αἱ ἐκ γενετῆς ἐντὸς ἡμῶν ὑπάρχουσαι «ὀρθαὶ δόξαι» μεταβάλλονται εἰς γνώσεις: «αὐτὸ εἶνε ἀνάμνησις». Οὕτως ἀπερίττως διατυποῖ τὸ πρᾶγμα ἡ παρὰδοξος φράσις τοῦ «Μένωνος» (98 A). Ἡ ἐπανύληψις, ὅχι μόνον αὐτολεξεί ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ, τῆς μικρᾶς ταύτης φράσεως («καὶ τοῦτο εἶνε ἡ ἀνάμνησις») ἐν τῷ «Φαίδρω» (249C) ἐπιβεβαιοῖ πόσον αὐστηρῶς ἐννοεῖ τὴν ἀφομοίωσιν καὶ ὁποίαν σπουδαιότητα ἀποδίδει εἰς αὐτὴν ὁ Πλάτων. Ὅταν ὅμως ἀμέσως μετὰ ταῦτα δηλοῖ ἐν τῷ «Μένωνι» ὁ Σωκράτης ὅτι οὐδόλως διατείνεται ὅτι πράγματι γινώσκει ὅτι δήποτε ἐξ ὅλων τῶν λεχθέντων καὶ μόνον τοῦτο νομίζει ὅτι γνωρίζει, ἐὰν βεβαίως κατ' ἀρχὴν γνωρίζει τι, ὅτι τ.ἔ. γνώσις καὶ ὀρθὴ δόξα (ἐν τῇ ἀνω ἐκτεθείσῃ σημασίᾳ) εἶνε δύο διάφορα πράγματα σχεδὸν θὰ ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνη ὅτι ὀλόκληρος ἡ μυστικο-μυθικὴ περιβολὴ τῆς θεωρίας τῆς ἀναμνήσεως θυσιάζεται, ὅτι δηλ. δέον νὰ θεωρηθῆ ὡς ποιητικὴ προαδήκη, τοσοῦτ' ἄλλο κατ' ὅσον εὐθύς μετὰ τὴν περιγραφὴν αὐτῆς τῆς περὶ ἀναμνήσεως θεωρίας (86 B) δηλοῦται ὅτι: ἐξ ὅλης τῆς περιγραφῆς

ταύτης μόνον ἢ πρακτικῆ χρησιμότης αὐτῆς εἶνε δυνατόν μετ' ἀσφαλείας νὰ ὑποστηριχθῆ: ὀφείλομεν τοῦτέστι ὅσα δὲν γινώσκομεν, ὅσα δηλ. δὲν ἐνθυμούμεθα νὰ ἀναζητῶμεν μετὰ θάρρους καὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ ἐπιναφέρωμεν εἰς τὴν μνήμην (ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τῆς προσθήκης ταύτης διατηρεῖται ἡ προϋπόθεσις τῆς γενέσεως ἐν τῇ ἰδίᾳ συνειδήσει).

Παρὰ πάσας ὁμως τὰς μετὰ προσοχῆς γενομένας ἐπιφυλάξεις ταύτας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραίδωμεν ὅτι ἐν τῇ ψυχολογικῇ τροπῇ, τὴν ὁποῖαν λαμβάνει ἡ μέθοδος τοῦδε καθαρῶς ἐπὶ τῆς λογικῆς βασιζομένη καὶ πρὸς αὐτὴν στρεφόμενη θεωρία τῆς γνώσεως ὡς θεμελιουμένης ἐν τῇ ἀρηρημένῃ ἐννοίᾳ, ἔγκειται ὄχι ἀκίνδυνος παρέκκλισις ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ τῆς ἀναπτύξεως τῆς θεμελιώδους ἐννοίας τῆς «Ἰδέας». Ἀφοῦ ἤδη ἐν τῷ «Πρωταγόρα», τῷ «Λάχητι» καὶ τῷ «Χαρμίδῃ» ἀκροθιγῶς εἶχε καθορισθῆ τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως ὡς τι αἰώνιον, ὑπὲρ τὸν χρόνον ὑπάρχον ἦτο πολὺ φυσικὸν ἐξεταζομένου τοῦ ζητήματος ἀπὸ τῆς ψυχολογικῆς ἀπόψεως, νὰ φαίνεται ὅτι καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ γνώσις, καθὼς γεγονὸς τῆς ψυχῆς, ἔχει ὡς γενεσιουργὸν αὐτῆς λόγον ἐν αὐτῇ (τῇ ψυχῇ) αἰτίαν ἐκτὸς τοῦ χρόνου ὑπάρχουσαν. Διὰ τοῦ τρόπου ὁμοῦς τούτου τίθεται λεληθότως ὡς βάσις τῆς λογικῆς ἢ ὄχι μόνον μὴ ἀποδεικνυομένη, ἀλλ' ἐν γένει ἀνεπίδεκτος ἐπιστημονικῆς βεβαιώσεως προϋπόθεσις περὶ προϋπάρξεως τινὸς γιγνωσκούσης ψυχῆς πρὸ τοῦ χρόνου· ἐνῶ ἡ λογικὴ ὄφειλε νὰ στηριχθῆ καθαρῶς ἐπὶ τοῦ ἐνώπιον ἡμῶν γεγονότος αὐτοῦ τούτου τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διανοήσεως καὶ τῆς γνώσεως, ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς ἐπιστήμης, καὶ νὰ ἀρκεσθῆ εἰς τὸ νὰ ἐξαγάγῃ καθαρῶς τὸν ἐν αὐτῷ πράγματι κρατοῦντα καὶ ὡς τοιοῦτον, γνωστὸν τῇ συνειδήσει νόμον καὶ νὰ ἀναπτύξῃ αὐτὸν εἰς τὰ πορίσματά του. Ὅτι ὁμοῦς τρώντι ἡ ἀνάμιξις αὕτη τῆς ἀσφαλοῦς ἐπὶ τῆς λογικῆς στηριζομένης ἀρχῆς πρὸς παρατετολημένην ψυχολογικὴν ὑπόθεσιν, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λογισθῆ εἰς βάρος τοῦ ποιητικοῦ περιβάλλοντος, ἀποδεικνύει ὄχι τόσον ὁ «Φαῖδρος» τοῦ ὁποίου τὸ ἐκ προθέσεως χρησιμοποιούμενον ποιητικὸν περιβάλλον θὰ ἔδιδεν ἴσως μεγαλείτερον δικαίωμα εἰς τὸ νὰ θέλῃ τις νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν οὐσίαν ἀπὸ παντὸς μυθικοῦ καὶ μυστικιστικοῦ στοιχείου, ὅσον ὁ «Φαῖδων» ὁ ὁποῖος εἰς αὐστηρότατον διδακτικὸν ὕψος ἐπιμένει εἰς τὴν σύνδεσιν τῆς περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίας πρὸς τὴν ψυχολογικὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀναμνήσεως καὶ ἐπ' αὐτῆς, ὡς ἐπὶ ἀναμνηστικότητος προϋποθέσεως, στηρίζει ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας, παρουσιαζομένην μὲ πλήρη ἀπαίτησιν ἐπιστημονικότητος. Ἐκ τούτων ἔπεται ὅτι, τοῦλάχιστον προσκαίρως, ἐνέδωκεν εἰς τὴν ψυχολογικὴν ταύτην τροπὴν περισσύτερον ἢ ὅσον συνέφερε εἰς τὴν καθαρὰν καὶ σαφῆ διατύπωσιν τῆς θεμελιώδους λογικῆς ἐννοίας τῆς θεωρίας αὐτοῦ.

Αὐτὸς οὗτος ὁ «Μένων» προδίδει σαφῶς ὅτι ἐν αὐτῷ δὲν κατεῖχε πλέον τὴν πρώτην θέσιν τὸ καθαρὸν συμφέρον τῆς θεωρητικῆς ἐπιστήμης. Ὁ Πλάτων παρουσιάζεται ἐνταῦθα ὑπὸ τελείως νέαν μορφήν: τὴν τοῦ

ιεροκήρυκος και προφήτου· ὁμοίως εἰς τὸν «Γοργίαν» και περισσότερον πάντων εἰς τὸν «Φαίδωνα»· ἔχει καταληφθῆ ὑπὸ βαθέως θρησκευτικοῦ πάθους ἐν τῷ ὁποίῳ ἢ ποιητικῇ αὐτοῦ φύσει εὗρισκει ἴσως περισσότερον ἱκανοποίησιν ἢ εἰς τὴν ἀπολύτως αὐστηρὰν θεωρητικὴν ἀνάπτυξιν. Πολλάκις και μετὰ παραδειγματικῆς σαφηνείας ἀποχωρίζει ἀπ' ἀλλήλων ὁ Πλάτων τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα, ὡς γίνεται τοῦτο κατὰ χαρακτηριστικώτατον τρόπον ἀκριβῶς ἐνταῦθα ἐν τῷ «Μένωνι»· ἐξ ἴσου ὅμως συχνὰ πάλιν φαίνονται ἐξαλειφόμενα τὰ ὅρια μεταξὺ ἐπιστήμης και μυθικῆς ποιήσεως μέχρι σημείου ἐπικινδύνως θολοῦντος τὴν διαύγειαν τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ.

Ἀπεκάλεσαν αὐτὸν τὸν θεῖον, ἀλλ' ὅ,τι ἀκριβῶς εὗρισκαν ὡς τόσον θεῖον ἐν αὐτῷ ἀποτελεῖ ἴσως τὴν πλέον ἀνθρωπίνην αὐτοῦ ἀδυναμίαν· ὁ μεγάλωρον ἀνὴρ δὲν κατώρθωνε πάντοτε νὰ ἀρκεσθῆ, ἐν αὐστηρῶς σοκρατικῷ πνεύματι, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν· ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ἡ κατεύθυνσις πρὸς τὴν ὁποίαν ἐτείχη εἰς προαχωρημένην ἡλικίαν και τὴν ὁποίαν ἐξηκολούθησεν ἡ σχολὴ αὐτοῦ. Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο εἶνε ἀκόμη περισσότερον ἀνάγκη νὰ τονισθῆ ὅτι τινὰ ἐκ τῶν ἔργων τῆς πλέον ὀρίμου ἐξελίξεως αὐτῆς: ὁ «Παρμενίδης», ὁ «Σοφιστής» ὁ Φίληβος, ἀποανέουσιν, ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου αὐτῶν στίχου, ὑπὸς καθαρωτάτης ἐπιστήμης και ἐν πλήρει σαφηνείᾳ ὑποστηρίζουσι τὴν αὐτόνομον θεμελίωσιν τῶν καθαρῶν γνώσεων ἐν μόνῃ τῇ νομιμότητι τοῦ συμφώνου τῆ λογικῆ ἢ ὁποία ὅμως νομιμότης εἰς πάντα τὰ προγενέστερα συγγράματα εὗρισκεται ἀναμεμιγμένη μετὰ μυθικῶν και μυστικιστικῶν ἐκφράσεων. Αἱ ἐκφράσεις αὗται οὐχ ἦττον ἀπατοῦσιν ἀμέριστον τὴν προσοχὴν ἡμῶν διότι δι' αὐτῶν ἐξηγοῦνται ὅπως δῆποτε καλλίτερον αἱ παρεξηγήσεις τῆς περὶ Ἰδεῶν θεωρίας, αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον αὐτὸν τὸν Πλάτωνα ἠνάγκασαν νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν ἐναντίον των ἀλλὰ και ἔκτοτε διὰ μέσου τῶν χιλιετηρίδων ἠμπόδισαν νὰ κατανοηθῆ τελείως ἡ μοναδικὴ θέσις αὐτοῦ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἀναπόφευκτος σχεδὸν συνέπεια τῆς ψυχολογικῆς ἐκείνης τροπῆς ἦτο ἡ μετατροπὴ τῆς σημασίας τῶν Ἰδεῶν ἀπὸ νόμων εἰς ἀντικείμενα ἰδιαιτέρου εἶδους, εἰς ὑπερ-ἀντικείμενα πρὸς τὰ ὁποῖα τὰ ἀντικείμενα τῶν αἰσθήσεων εὗρισκονται εἰς σχέσιν ἢ ὁποία εἶνε μὲν ἐν γένει ἀνεπίδεκτος ἐξηγήσεως πάντως ὅμως πρέπει νὰ νοηθῆ ὡς ὁμοία πρὸς τὰς μεταξὺ πραγμάτων ὑρισταμένας τοιαύτας· διότι ὅπως ἀντικρὺ τῆς ἐν τῷ σώματι περιορισμένης ψυχῆς ὑπάρχουσι τὰ ἀντικείμενα τῶν αἰσθήσεων, οὕτω και ἀντικρὺ τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καθαρῇ ἀπηλλαγμένῃ σώματος ὑπάρξει αὐτῆς ἀφείλομεν νὰ νοήσωμεν ὑπάρχοντα ἐπίσης καθαρὰ και ἀπηλλαγμένα σώματος ἀντικείμενα. Αὐτὸς οὗτος ὁ Πλάτων δὲν ἀπέφυγε τὴν ἐρμηνείαν ταύτην, οὐδ' ἦτο εἰς θέσιν νὰ τὴν ἀποφύγῃ εἰς τὰς ποιητικὰς αὐτοῦ περιγραφὰς συμβαίνει ὅμως νὰ πλησιάζῃ πρὸς αὐτὴν και εἰς τινὰς ἐντελῶς ἐκαστημο-

νικῶς ἐννοουμένας ἀναλύσεις καὶ τοῦτο ὡς ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ χρησιμοποιουμένων ὄρων οἱ ὅποιοι δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀποβάλλωσι τελείως τὰς «ποιητικὰς μεταφορὰς» τὰς ὁποίας τόσον ἐκάκισεν ὁ Ἄριστοτέλης. Ἐννοεῖται ὅτι ὅποιος περιορίζεται εἰς τὴν ποίησιν ταύτην, ὄχι μόνον θὰ εἴρῃ ὅτι τὰ ἄνω μνημονευθέντα ἐπιστημονικῶς ὀριμώτατα τρία ἔργα τοῦ Πλάτωνος ὁ «Ἡαρμενίδης», ὁ «Σοφιστής» καὶ ὁ «Φίληβος» ἐγκαταλείπουσι τὴν περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίαν, μάλιστα ἀνατρέπουσιν αὐτὴν— εἶνε γνωστὸν ὅτι συγγραφεῖς τινες κατώρθωσαν νὰ ἴδωσι ἐν τοῖς ἄνω συγγράμμασι ὄχι τὴν βεβιαίωσιν καὶ πάντως τὴν διευκρίνισιν, ἀλλὰ τοῦναντίον αὐτὴν τὴν ἀνατροπὴν τῆς θεωρίας ταύτης καὶ συνεπεῖς πρὸς ἑαυτοὺς ἠρνήθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτὴν ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὸν Πλάτωνα—ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε ἐν γενεῇ καὶ κατώρθωσιν ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ παράδοξον τοῦτο πλῆγμα τῶν ὑπεράντικειμένων καὶ αὐτὸς νὰ κατανοήσῃ ἱκανοποιητικῶς καὶ εἰς ἄλλους νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν ἐσωτερικὴν συνοχὴν τῶν πολλῶν αὐστηρῶς ἐπιστημονικῶν ἀναλύσεων ἐν τῷ «Θεατήτῳ», τῷ «Φαίδωνι», καὶ «τῇ Πολιτείᾳ». Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς πάντα ταῦτα δὲν θὰ ἀποκρύψωμεν οὐδὲ θὰ ἐξωραϊσώμεν ἕστω καὶ κατ' ἐλάχιστον τὸ γεγονός τῆς ψυχολογικῆς παρεκκλίσεως καὶ τὴν συνεπεῖα ταύτης προσγιγνομένην ζημίαν εἰς τὸ αὐστηρὸν λογικὸν πνεῦμα τῆς ἰδέας τοῦναντίον μάλιστα θὰ τὸ σημειώσωμεν ὅπου τὸ συναντήσωμεν. Δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται ὅμως, ἀφ' ἑτέρου, τρόπον τινα ἐκουσίως νὰ τυφλώττωμεν πρὸς τὸ ἕτερον γεγονός ὅτι τὸ αὐστηρῶς λογικὸν τοῦτο πνεῦμα ἀποκαθίσταται ἐκ νέου καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου εὐρίσκεται ἡ παρεκκλίσις, παραμένει δ' ἐν τέλει κύριον τοῦ πεδίου.

Αὐτὸς ὁ «Μένων» καθιστᾷ, ὡς εἴπομεν, λίαν πιθανὴν τὴν λογικὴν ἐρμηνείαν, διότι ἡ ἀνάμνησις τίθεται ἄνευ οἰουδήποτε περιορισμοῦ ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὴν ἐνέργειαν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς. Ἀπομένει ἤδη νὰ σημειώσωμεν τὴν σπουδαῖον περιλαμβάνει ὁ διάλογος οὗτος ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο.

Ὅστε ἐνταῦθα παρουσιάζεται ἀκόμη ὑπὸ τελείως ἀνεπτυγμένην μορφήν ἡ «διαλεκτικὴ» μέθοδος. Ἡ λέξις «διαλεκτικὸς» ἀπαντᾷ, διὰ πρώτην φοράν παρὰ Πλάτωνι εἰς τὸ χωρίον 75 D καὶ οἶονεὶ κατὰ τύχην. Ἐνταῦθα ὅμως σημαίνει ἀπλῶς καὶ μόνον τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην νὰ εἶνε τις ἐλεύθερος εἰς τὸ νὰ παραδεχθῇ ἢ μὴ ἐν τῇ συνομιλίᾳ, τὴν γνώμην συνομιλητοῦ του, τονίζει τ. ἔ. μόνον τὴν παλαιὰν ἀπαίτησιν τοῦ Σωκράτους περὶ ἀμοιβαίας συνεννοήσεως, ὡς τοῦτο ἐπανειλημμένως ἐγένετο εἰς τὰ προγενέστερα ἔργα (Πρωτ. 248 CD, Χαρμ. 166 D κ. ἄ.). Ἄλλ' ἢ ἐν τῷ παραδείγματι τῆς διδασκαλίας τοῦ παιδὸς τελείως ἤδη κλασσικὴ ἐξήγησις τοῦ ὁμοῦ τρόπου τοῦ ἐρωτᾶν, βαθύνει τὴν σοκρατικὴν μέθοδον εἰς αὐστηρὰν συστηματικῶς προϊούσαν, ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν τῆς ὁποίας οἱ ὄροι ἐξετάζονται μετὰ ταῦτα λεπτομερέστερον. Πρὸ πάντων ἐξετάζεται λεπτομερῶς καὶ λίαν διδακτικῶς ὁ καθορισμὸς τῆς ἐν-

νοίας. Ἰδίως πολλάκις καὶ μετ' ἐπιμονῆς ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἐνιαίου τοῦ περιεχομένου τῆς ἐννοίας πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῇ περιλαμβανομένων ἀντικειμένων. Πρόκειται γὰρ ὁρισθῆ ἢ ἔνοια τῆς ἀρετῆς. Ὁ ἐρωτηθεὶς ὑποπίπτει εἰς τὸ σύνηθες σφάλμα: ἀποκρινεται ἀπαριθμῶν τὰς ἀρετάς. Ἐν μόνον ζητεῖται καὶ ἀντ' αὐτοῦ παρουσιάζεται ὁλόκληρος στρατιὰ ἀρετῶν ὡς εἴαν ἠρώτα τις περὶ τῆς οὐσίας τῆς μελίσσης καὶ νὰ ἐλάβανεν ὡς ἀπάντησιν ὅτι ὑπάρχουσι πολλαὶ καὶ πολλῶν εἰδῶν μέλισσαι. Ἄρα γέ ἐστι τοῦ ὅτι εἶνε πολλαὶ καὶ διαφόρων εἰδῶν καὶ ἐφ' ὅσον εἶνε τοῦτο συμπεραίνομεν ὅτι εἶνε μέλισσαι; Ἐπερπε τοῖναντίαν νὰ λεχθῆ ἕκαστο τὸ ὅποιον ἔχουσι κοινὸν καὶ ὄχι ἕκαστο κατὰ τὸ ὅποιον διαφέρουσι. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ὑπάρχουσι βεβαίως πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἀρεταί, ἀλλὰ πάντως θὰ ὑπάρχει καὶ μία ὁμοία μεμελιώδης μορφῆ, ἔχει εἶδος (1) πασῶν τούτων, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου ἀκριβῶς εἶνε αὐταὶ ἀρεταί. «εἰς τοῦτο δ' ἀποβλέπων» ἀρεῖται τις ἐρωτούμενος ν' ἀποκριθῆ τί εἶνε αὐτὴ αὐτὴ ἢ ἀρετὴ (72). Ἐπανειλημμένως δ' ἔπειτα τονίζεται ἡ ἐνότης αὐτῆ τῆς πληθύος ἢ ὅποια δηλοῦται διὰ τῆς ἐννοίας: 73 C, 74 AB, 75 A, 76 A' ἐν 73 E: ἀπλῶς «ἀρετὴ» ὄχι ἀρετὴ τις' ἐν 74 D: τί εἶνε τὸ ἐνιαῖον ἕκαστο τὸ ὅποιον περιλαμβάνει ἢ κατέχει τὰ ἀντίθετα παρὰ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀντίθεσιν; Ἐν τῇ ἐπιμῶ τούτῳ παρουσιάζεται διὰ πρώτην φοράν ἢ βραδύτερον ὡς τεχνικὸς ὅρος χρησιμοποιουμένη ἔκφρασις: τὸ «γενικὸν» «καθόλου» κυρίως ὅτι ἰσχύει περὶ τοῦ ὅλου τοῦτέστι περὶ τῆς ἐννοίας ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐκτίσει (77 A κατὰ ὅλου, δὲν ἔχει εἰσέτι ἀποκρυσταλλωθῆ εἰς καθόλου)· πρὸβλ. καὶ τὴν λέξιν «συλλήβδην» ἐν 88 CE. Ἄνεν πρέπει νὰ καταταμαχίζωμεν τὴν ἐνότητα τῆς ἐννοίας, νὰ θεωροῦμεν αὐτὴν (79A) ἢ ὡς ἀστερευόμενος ὁ Πλάτων ἐκφράζεται· νὰ γάμνωμεν ἐξ ἐνὸς πολλά· (ἢ ἔκφρασις αὐτῆ σημαίνει θρα εἰν 77 A). Λίαν ἀποσημείωτος εἶνε ἐνταῦθα ἡ ζητῆ ἀνύψωσις τῆς ἀπόψεως τῆς μεθόδου (74 D) καὶ ἡ ἀσκησις ἐπὶ προτύπων παραδειγμάτων ἀκριβῶς ὅπως γίνεται εἰς τὰ σχολεῖα (75 A, 77 B, 79 A). Νομίζει τις ὅτι ἀκούει τὸν Πλάτωνα διδάσκοντα ἐν τῇ σχολῇ ἢ δὲ ἐξέτασις τοῦ παιδὸς εἶνε ἀναντιρρήτως διδακτικὸν ὑπόδειγμα, τέλειον παράδειγμα διδασκαλίας.

Τὴν μεγαλειτέραν ὅμως πρόοδον σηματοῖ ἡ θεωρία τῆς ἀποδείξεως ἢ

(1) Τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις. Ἰδὲν ἐν τῇ μικρῇ διαλόγῳ «Εὐθύφρων» (5 D, 6 D) θὰ ἦτο δὲ τοῦτο ἢ πρώτη φορά. χρονολογικῶς καθ' ἣν ἐμφανίζεται ὁ ὅρος οὗτος—προϊηποτιθεμένου ὅτι ἐβεβαιούτο ἀρκούντως ἢ γνησιότης τοῦ ἔργου. Εἶνε ὅμως παρὰ πολὺ φανερόν ὅτι ἀντικαὶ πᾶν τὸ οὐσιώδες περιεχόμενον αὐτοῦ ἐξ ἄλλων γνησίων ἔργων τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἐν γένει περιέχει πολλὰ τὰ ξηροφανῆ τοῦλάχιστον θὰ εἶχεν ἀνάγκην ἐξηγήσεως ἰκανοποιητικωτέρας τῆς μέχρι τοῦδε συθείσης διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ θεωρηθῆ ὡς πλατωνικόν. Ἐάν εἶνε γνησίον, ἢ θέσις αὐτοῦ εἶνε ἐγγύτατα τῇ «Μένωνι» οὐδέποτε δὲ πλησίον τῆς «Ἀπολογίας» καὶ τοῦ «Κρίτωνος».

ὅποια μετὰ τὰς ἐν τῷ «Χαρμίδῃ» ⁽¹⁾ προαγγελίας, ἐνταῦθα διὰ πρώτην φροῶν ἐξετάζεται λεπτομερέστερον. Ἐν αὐτῇ κυρίως προδίδεται ἡ ἐπιρροὴ τῆς ἐπισταμένης μελέτης τῆς μεθόδου τῶν περὶ τὰ μαθηματικὰ ἀσχολουμένων τὴν ὁποίαν μετὰ τὸσαύτης ἐπιμονῆς ἐπικαλεῖται ὁ Πλάτων ὅπως πρότερον τὸ ἔπραξε προκειμένου περὶ τοῦ ὄρισμοῦ (76AE), οὕτω πράττει τοῦτο ἰδίως (86 E, 87 AD 89 C) προκειμένου περὶ τῆς μεθόδου «ἐκ τῶν προϋποθέσεων». Δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀποφασίσωμεν ἀκόμη ἐὰν ὁρισμένη κατάστασις ὑπάρχει ἢ ὄχι, δυνάμεθα ὅμως νὰ ὁρίσωμεν τοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ἢ εἶνε δυνατόν νὰ μὴ ὑπάρξῃ, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ζήτημα καταλήγει εἰς τὸ ἐὰν ἢ προκειμένη περίπτωσις πληροῖ τοὺς ὅρους τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης προϋποθέσεως. Τοῦτο ὅπως βλέπομεν, ἀποτελεῖ τὴν «ἀναλυτικὴν» λεγομένην μέθοδον τῆς ὁποίας ἢ ἐν τοῖς μαθηματικοῖς χρῆσις ἀποδίδεται, ὑπ' αὐτῶν τῶν ἱστορικῶν τῆς ἐπιστήμης ταύτης, εἰς τὸν Πλάτωνα. Ἡ αὐστηρὰ σύνδεσις προϋποθέσεως καὶ συνέπειας—οἱ ὅροι *ὑπόθεσις* καὶ *συμβαῖνον* ἀναφαίνονται διὰ πρώτην φροῶν ἐν τῷ «Χαρμίδῃ» (160 D, 163 A, 164 C, 175 B) καὶ ἐπαναλαμβάνονται ἐνταῦθα (86 E, 87 AD)—εἶνε ἡ ἐγγύησις τῆς ἀληθείας, εἶνε τὸ διακριτικὸν τοῦ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης γινωσκομένου ἀπὸ τῆς ἀπλῆς «ὀρθῆς δόξης». Ἡ κατὰ περιεχόμενον ὀρθή, ἀλλὰ μὴ μεθοδικῶς βασανισθεῖσα καὶ ἐξελεγχθεῖσα δόξα, μεταβάλλεται εἰς γνῶσιν (*ἐπιστήμην*) ὅταν «δεθῇ» (βεβαιωθῇ), διδομένου λόγου περὶ τῆς αἰτίας (*αἰτίας λογισμῶ*, 98 A) «καὶ τοῦτο εἶνε ἡ ἀνάμνησις». Τὴν «ἐξασφάλισιν» «ἐαυτὴν τῆς γνώσεως εὐρίσκομεν καὶ ἄλλως διατυπωμένην» οὕτω: «Ἡ προϋπόθεσις αὕτη μένει» (*μένει, ἀντέχει*, 87 D), δὲν ἐκφεύγει τῶν χειρῶν ἡμῶν πλέον ὡς πράττει τοῦτο ἢ μὴ βεβαιωθεῖσα «ὀρθὴ δόξα». Ἡ καὶ ἄνευ παρομοιωσείως τινος: ὅ,τι ἔχει τὴν ἀπαίτησιν νὰ εἶνε ἀληθὲς ἀνάγκη νὰ πεῖθῃ ὄχι μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πάντοτε (89 C). Οὕτω, ὀλίγον βραδύτερον ὁ «Γοργίας» ὁμιλεῖ περὶ τῶν «σιδηρῶν καὶ χαλυβδίνων» αἰτίων, οὕτω καὶ ὁ Galilei, ὁ ὁποῖος τελείως ἐχώνευσε τὸν «Μένωνα» περὶ τῶν «δέσμων καὶ ἀλύσεων» τῶν αἰτίων. Διὰ τῆς τοιαύτης δέσεως, ἀναγιγνώσκομεν ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, μεταβάλλονται αἱ «δόξαι» εἰς γνώσεις καὶ καθίστανται οὕτω «σταθεραί».

Σχετικὴν δυσκολίαν παρουσιάζει προσέτι ἡ ἐν τῷ «Μένωνι» διὰ πρώτην φροῶν ἐμφανιζομένη ἔννοια τῆς «ἀληθοῦς δόξης». Ὁ Πλάτων φαντάζεται αὐτὴν αὐτόχρομα ὡς τὴν ἐκ γενετῆς προδιάθεσιν πρὸς γνῶσιν καὶ δὴ πρὸς καθαρὰν τοιαύτην. Πρὸ τῆς γνώσεως καθεύδουσιν ἐν ἡμῖν αἱ ἀληθεῖς δόξαι περὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον μετὰ ταῦτα γινώσκομεν ἀφυπνιζόμεναι διὰ τῶν ἐρωτήσεων μεταβάλλονται εἰς γνῶσιν (85 C 86 A). Κατὰ

(1) Καὶ ἐν τῷ Εὐθύφρονι; (ιδ. σημείωσιν ἐν σελ. 38).

ταῦτα δὲν διαφέρει ἢ ὀρθὴ δόξα τῆς γνώσεως ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον. Τοῦναντίον μάλιστα, βραδύτερον, ἰδίως ἐν τῇ «Πολιτείᾳ», καθορίζεται δι' αὐτήν, πρὸς διάκρισιν τόσον ἀπὸ τῆς γνώσεως ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς παντελοῦς ἀγνοίας, ἰδιαίτερος κύκλος ἀντικειμένων, μέσον τι μεταξὺ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἀντικειμένων τῶν αἰσθήσεων. Ἐν ἄνωτέρῳ θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ ἐρμηνεύσωμεν ὡς ἑξῆς: ὅτι δηλαδή αἱ θεμελιώδεις λειτουργίαι τῆς διανοήσεως ἐνεργοῦσι πράγματι ἤδη καθαρώς χωρὶς νὰ ἔχωμεν συνειδήσιν αὐτῶν, ἐν τῇ ἐμπειρικῇ γνώσει καὶ ἰδίως εἰς τὰς κατὰ τὸ ἡμισυ ὑλικὸς ἀκόμη ἀπαρχὰς τῶν ἐπιστημῶν ὅπως π. χ. εἰς τὰ μαθηματικὰ τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἀνάγκην ὑλικῶν στηριγμάτων ἐνόσω δὲν ἔχουσιν ἐξαρθῆ εἰς τὸ ὕψος τῆς δι' ἀπρημημένων ἐννοιῶν ἐργασίας· τοιαυτοτρόπως δὲ θὰ ἐξηγεῖτο πῶς ἡ «δόξα» δύναται νὰ εἶνε ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ὀρθὴ ἄνευ τῆς ἐπιστημονικῆς βιασάνου ἢ ὁποῖα προἰποθετεῖ τὴν ἀνεπτυγμένην μέθοδον τῆς λογικῆς. Οὕτω ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος θὰ ἦτο ἴσως δυνατόν νὰ ἐξαλειφθῆ ἡ μεταξὺ «Μένωνος» καὶ «Πολιτείας» ὁριστάμενη διαφορὰ· τὰ διδόμενα ὅμως δὲν ἐξαιροῦσι διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσωσι τὴν ἀνωτέρω ἐρμηνείαν. Οὐδαμοῦ πλέον εὐρίσκεται ἡ «ἀληθοῦς δόξα» ἐν τῇ αὐτῇ ὡς ἐνταῦθα σημασία, ὡς ἐκφρασις δηλ. τῆς ἐκ γενετῆς ἐπαρχούσης ἐν ἡμῖν βίσεως τῆς γνώσεως. Κατὰ τὸν «Φαίδωνα» (73 Α) εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπάρχουσιν ἐν ἡμῖν ὅχι ἀληθεῖς δόξαι, ἀλλὰ «γνώσεις καὶ ὀρθὸς λόγος» τοῦθ' ὅπερ, δεδομένου ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο σαφῶς ἀναφέρεται εἰς τὸν «Μένωνα», ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς ἐσκεμμένην διόρθωσιν τῶν ἐκεῖ λεχθένων. Ἐνισχύει ὅμως τοῦτο οὐχ' ἤττον καὶ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁμιλῶν ὁ Πλάτων περὶ «ἀληθοῦς δόξης» εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοῦ τὴν λειτουργίαν τῆς γνώσεως πλὴν ἄνευ τῆς συνειδήσεως τῆς λειτουργίας ταύτης ὡς τοιαύτης. Οὕτω δὲ προκύπτει, ὅχι βεβαίως σύμπτωσις, τὸ ὑλάχιστον ὅμως δυνατὴ μετάβασις πρὸς τὴν τὸ περισσότερον ἀπὸ τὸν «Μένωνα» διαφερόυσαν σημασίαν τῆς «δόξης» ἐν τῷ «Θεατήτρῳ» καὶ «Σοφιστῇ» ὅπου διὰ τῆς λέξεως «δόξαι» ἐκφράζεται, ὡς τὸ ὄριμον ἀποτέλεσμα αὐτῆς ταύτης τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου, ἢ ἀποπεράτωσις τῆς διαδικασίας τοῦ διανοεῖσθαι, τὸ ἐκφέρειν τὴν κρίσιν.

Καὶ αἱ δυσχέρειαι αὗται προῆλθον ἐκ τῆς ψυχολογικῆς τροπῆς τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ λογικὴ ἐρευνα ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς ἀναμνήσεως. Ἀποτελεῖ δὲ τοῦτο τὴν ἐπικίνδυνον ὄψιν τοῦ μεγάλου ἀποκτήματος τοῦ «Μένωνος» τῆς ἀνακαλύψεως τῆς «προτέρου γνώσεως» (ἀ πρίορι). Ἡ γνώσις εἰς τὴν ὁποίαν συνίσταται ἡ ἀρετὴ ὀφείλει νὰ εἶνε γνώσις ἐκ τῶν προτέρων, δηλ. νὰ ἔχη τὰς ρίζας αὐτῆς ἐν τῇ αὐτοσυνειδήσει. Τοῦτο εἶνε τὸ τέρμα πρὸς τὸ ὁποῖον ἔτεινον τὰ τρία προηγουμένα ἔργα καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἐφύλασεν, ὁ «Μένων». Ἐν ἀκόμῃ βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς μᾶλλον φέρει τὸ ἐπόμενον ἔργον τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φοράν, θεμελιωδῶς καὶ πρὸς τὸ παρὸν τελειωτικῶς, καθορίζει καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς γνώσεως ταύτης τὸ ἀγαθόν.